

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4
The 4th STOU Graduate Research Conference

การทำเกษตรยั่งยืนของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดยโสธร
Sustainable Agriculture of Famers in Land Reform Area
of Yasothon Province

จารุณี คำกอง (Charunee kumkong) *เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ (Benchamas Yooprasert)**

ภรณ์ี ต่างวิวัฒน์ (Paranee Tangwiwat)***

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดยโสธร (2) ทักษะของเกษตรกรต่อการทำเกษตรยั่งยืนของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดยโสธร (3) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำเกษตรยั่งยืนของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดยโสธร (4) ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดยโสธรที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรยั่งยืน

ประชากร คือ เกษตรกรที่ได้รับหนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดยโสธร จำนวน 12,297 ราย สุ่มตัวอย่างแบบง่ายโดยวิธีการจับสลากได้กลุ่มตัวอย่าง 201 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ คือ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า (1) เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 49.82 ปี การศึกษาจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แรงงานเฉลี่ย 3.16 คน การถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดยโสธรเฉลี่ย 14.12 ไร่ และพื้นที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเฉลี่ย 18.74 ไร่ (2) ทักษะของเกษตรกรเห็นด้วยอย่างยิ่งว่าการทำเกษตรยั่งยืนทำให้มีรายได้และมีอาหารบริโภคตลอดทั้งปี และเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับประเทศ (3) เกษตรกรมีความคิดเห็นว่าปัจจัยต่างๆมีผลเกี่ยวกับการทำเกษตรยั่งยืน คือ มีความขยันอดทนรักการเกษตรและสิ่งแวดล้อมในแปลง การตัดสินใจและร่วมกันทำงานในแปลง การสร้างความตระหนักในประโยชน์ที่ได้รับจากการพัฒนาเกษตรยั่งยืน ต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น และผู้บริโภคให้ความสำคัญกับการทำเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (4) เกษตรกรมีปัญหาระดับปานกลางเกี่ยวกับการขาดแคลนเงินทุนหรือเงินทุนค่อนข้างน้อย มีภาวะหนี้สิน และต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น เช่น น้ำมัน ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ เกษตรกรเสนอแนะให้ภาครัฐสนับสนุนเงินทุนเป็นรายบุคคลสำหรับผู้ทำเกษตรยั่งยืน และ ให้ภาครัฐจัดตั้งเงินกองทุนด้านการเกษตรในหมู่บ้าน ชุมชนในการส่งเสริมการทำเกษตรยั่งยืน

คำสำคัญ เกษตรยั่งยืน ความคิดเห็น เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดยโสธร

* นักศึกษาหลักสูตร เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช kasastakos@gmail.com

** รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช yoobench@hotmail.com

*** รองศาสตราจารย์ ดร.ประจำสาขาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ptanqwiwat@hotmail.com

Abstract

The objectives of this study were (1) to study fundamental social and economic state of farmers who had done agricultural farming in the land reform area of Yasothon Province; (2) to study their attitude toward sustainable agricultural farming; (3) to study their opinions on sustainable agricultural farming; and (4) to study their problems and suggestions on doing sustainable agricultural farming.

The population in this study was 12,297 farmers who received an official permit giving them the right to do agricultural farming in the land reform area of Yasothon Province. The 201 samples were selected by drawing lots which was a simple random sampling methodology. The data collecting process was to interview the studied farmers. The statistical methodology used to analyze the data by computer programs were percentage, minimum value, maximum value, mean, and standard deviation.

The findings of this study were as follows: (1) most of the studied farmers were female with average age at 49.82 years. They were educated at lower primary level. 3.16 persons were the average labor in their doing agricultural farming. The average of their occupied area in the land reform area of Yasothon Province was 14.12 rai, while the average of their area used in doing agricultural farming was 18.74 rai. (2) to consider the studied farmers' attitude toward sustainable agricultural farming, it was found that they agreed, at the most level, that they would obtain income and would have enough food for consuming through the year from doing sustainable agricultural farming, and the sustainable agricultural farming was an important base in making the country strengthened. (3) to consider the studied farmers' opinions on sustainable agricultural farming, they mentioned that there were various factors affecting their doing sustainable agricultural farming, these were their diligence and patience, their being fond of doing agricultural farming and conserving the environment around their farm, their decision making and their cooperation in their farm work, their realization of the benefit reaped from developing sustainable agricultural farming, the increase of their production costs, and consumers' being in favor of the farming which was environmentally friendly. And (4) to consider the studied farmers' problems and suggestions on doing sustainable agricultural farming, it was found that they had problems, at medium level, with the insufficiency of their capital, their debts, and the increase of their production costs resulted from the higher price of fuel, fertilizer, plant tribe seeds, etc. They suggested that related government sectors should have individually supported the farmers who had done sustainable agricultural farming with the sufficient capital, and they should have set agricultural fund in their community in order to support their sustainable agricultural farming.

Keywords: Sustainable agriculture, Opinion, Farmer in Land Reform Area of Yasothon Province

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4
The 4th STOU Graduate Research Conference

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมมาเป็นเวลานานหลายทศวรรษประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพในการเกษตร ที่ดินจึงเป็นปัจจัยสำคัญและเป็นรากฐานเบื้องต้นของการผลิตทางเกษตรกรรม แต่การทำเกษตรในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมาเน้นการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งเริ่มเด่นชัดมากขึ้นตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เมื่อ พ.ศ. 2504 โดยการขยายพื้นที่การผลิต และเพิ่มผลผลิต ทางเกษตร และการทำการเกษตรเน้นการผลิตพืชเชิงเดี่ยว เช่น การปลูกข้าว อ้อย ยางพารา เพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านตลาดเป็นหลัก (วิระชัย นาควิญญูวงศ์ และคณะ, 2554:2) ในระยะต่อมาที่ดินเพื่อการเกษตรเริ่มขาดแคลนมากขึ้นเป็นลำดับ เนื่องจากที่ดินมีปริมาณจำกัดในขณะที่มีความต้องการใช้ที่ดินเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นส่งผลทำให้เกิดการขยายตัวของเขตเมือง รวมทั้งการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมและบริการ ทำให้ที่ดินมีราคาที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่องซึ่งในช่วงพ.ศ. 2528-2539 ราคาที่ดินปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นประมาณ 30 เท่า ด้วยราคาที่ดินเพิ่มสูงขึ้น ทำให้การรักษาและการขยายพื้นที่เกษตรกรรมเป็นไปได้ยาก เกษตรกรหลายรายขายที่ดินเพื่อหวังผลตอบแทนที่ดีกว่าการทำการเกษตร

ในส่วนของที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ทิศทางของขนาดเนื้อที่การถือครองที่ดินของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินไม่แตกต่างจากภาพรวมของเกษตรกรทั่วไป โดยใน พ.ศ. 2551 เนื้อที่การถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินเฉลี่ยประมาณ 13.97 ไร่ต่อราย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมากเมื่อเปรียบเทียบกับเนื้อที่การถือครองในช่วง พ.ศ. 2518-2529 ซึ่งขนาดการถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินเฉลี่ย 19.21 ไร่ต่อราย และจากข้อมูลการถือครองที่ดินของเกษตรกรผู้ได้รับ ส.ป.ก. 4-01 พบว่า เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินมากกว่าร้อยละ 40 ถือครองที่ดินขนาด 10 ไร่ลงมา โดยมีเกษตรกรที่ถือครองที่ดิน 6-10 ไร่ ประมาณร้อยละ 22.78 ของเกษตรกรทั้งหมดในเขตปฏิรูปที่ดิน รองลงมา มีขนาดการถือครอง 0-5 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 21.08 ของเกษตรกรทั้งหมดในเขตปฏิรูปที่ดิน และพบว่าเกษตรกรในภาคเหนือส่วนใหญ่ถือครองที่ดิน 0-5 ไร่ คิดเป็น ร้อยละ 29.30 ของเกษตรกรทั้งหมดในเขตปฏิรูปที่ดิน ทั้งนี้ขนาดการถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินเฉลี่ยลดลง ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการขอโอนและกระจายสิทธิการใช้ประโยชน์ที่ดินมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นประมาณ ร้อยละ 1.5 ต่อปี จะเห็นได้ว่าเนื้อที่การถือครองที่ดินของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน มีแนวโน้มที่จะลดลงอย่างต่อเนื่องในอนาคต ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน คือ ปัญหาด้านการผลิตซึ่งสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ที่ดิน เนื่องจากพื้นที่เขตปฏิรูปที่ดิน ส่วนใหญ่ประมาณ ร้อยละ 98 หรือ 29.37 ล้านไร่เป็นพื้นที่นอกเขตชลประทาน การเพาะปลูกพืชต้องอาศัยน้ำฝน เกษตรกรปลูกพืชได้เพียงปีละครั้ง ทำให้เกษตรกรใช้ประโยชน์ไม่เต็มที่ ไม่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม รวมทั้งการขาดความรู้ในการพัฒนาระบบการผลิตและการจัดการผลผลิต ทำให้เกษตรกรประสบปัญหาศัตรูพืชและผลผลิตต่อไร่ลดลง เกษตรกรต้องลงทุนในส่วนของปุ๋ยเคมี และสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพิ่มขึ้นเพื่อให้ได้ผลผลิตมากขึ้น แม้ว่าราคาสินค้าทางการเกษตรหลายชนิดมีแนวโน้มสูงขึ้น แต่การลงทุนที่เพิ่มขึ้นทำให้รายได้ของเกษตรกรลดต่ำลงเป็นอย่างมาก เนื่องจากปัจจัยการผลิตต่างๆ เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง และค่าแรง มีราคาสูงขึ้น ก่อให้เกิดปัญหานี้สินและปัญหาความยากจน ผลที่เกิดขึ้นตามภายหลังคือ เกษตรกรไม่ทำประโยชน์ใน

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4

The 4th STOU Graduate Research Conference

ที่ดิน ทั้งร้างหรือขายที่ดินให้กับบุคคลอื่น สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดชัยภูมิ ได้ดำเนินโครงการนิคมการเกษตร “เกษตรอินทรีย์” จังหวัดชัยภูมิ ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2554 โดยการส่งเสริมเกษตรกรในพื้นที่เขตปฏิรูปที่ดินทำเกษตรยั่งยืน มีเกษตรกรต้นแบบในพื้นที่โครงการทำการเกษตรรูปแบบต่างๆ อาทิเช่น รูปแบบเกษตรอินทรีย์ รูปแบบเกษตรผสมผสาน รูปแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ และรูปแบบเกษตรธรรมชาติ ซึ่งเป็นรูปแบบการทำเกษตรที่มุ่งความยั่งยืนให้เกิดขึ้นกับเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชัยภูมิ แต่มีเกษตรกรบางรายเท่านั้นที่ประสบผลสำเร็จในการทำเกษตรยั่งยืน โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ของโครงการยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

จากสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาสภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร ทักษะของเกษตรกรต่อการทำเกษตรยั่งยืนของเกษตรกรความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำเกษตรยั่งยืนของเกษตรกร รวมทั้งปัญหาและข้อเสนอแนะ ของเกษตรกรที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรยั่งยืน เพื่อใช้เป็นข้อมูลและอาจจะนำไปสู่การหาแบบวิธีการพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน และการพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดิน ให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินเต็มประสิทธิภาพ ซึ่งจะก่อให้เกิดความยั่งยืน การรักษาดินให้ดำรงอยู่คงทนทางมรดกไปยังลูกหลานเกษตรกรในอนาคต และยังเป็นข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาแก่เจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อศึกษาทัศนคติของเกษตรกรต่อการทำเกษตรยั่งยืนของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชัยภูมิ
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำเกษตรยั่งยืนของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชัยภูมิ
4. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชัยภูมิที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการทำเกษตรยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชัยภูมิ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ประชากรที่ศึกษา คือเกษตรกรที่ได้รับหนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชัยภูมิ (ส.ป.ก. 4-01) และเป็นพื้นที่เป้าหมายตามโครงการนิคมการเกษตร “เกษตรอินทรีย์” จังหวัดชัยภูมิ ปี 2554-2558 จำนวน 7 อำเภอ 15 ตำบล เกษตรกร 12,297 ราย การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (Sample) โดยใช้สูตรการคำนวณขนาดตัวอย่างของทาโร่ ยามานะ (Taro Yamane 1967) โดยมีความคลาดเคลื่อนร้อยละ 7 ได้จำนวนตัวอย่าง 201 ราย เนื่องจากในแต่ละตำบลมีจำนวนประชากรไม่เท่ากัน จึงได้กำหนดตัวอย่างในแต่ละตำบลตามสัดส่วน คือ ร้อยละ 1.63 ของประชากรทั้งหมดในแต่ละตำบล และทำการสุ่มแบบง่ายโดยวิธีการจับฉลากจากรายชื่อเกษตรกร เพื่อให้ได้ตามกลุ่มตัวอย่างที่กำหนด เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 4 ตอน คือ ตอนที่ 1 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจบางประการของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชัยภูมิ ตอนที่ 2 ทักษะของเกษตรกรต่อการทำเกษตรยั่งยืนของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชัยภูมิ ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัย

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4
The 4th STOU Graduate Research Conference

ที่มีผลต่อการทำเกษตรยั่งยืนของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดสุพรรณบุรี และตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดสุพรรณบุรีที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรยั่งยืนการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ ได้แก่ การหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าต่ำสุด (Minimum) ค่าสูงสุด (Maximum) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิจัย

1. สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดสุพรรณบุรีส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงอายุเฉลี่ย 49.82 ปี ประมาณครึ่งหนึ่งจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และน้อยที่สุดจะอยู่ในระดับการศึกษาปริญญาตรี สมาชิกในครัวเรือน เฉลี่ย 4.64 คน ครัวเรือนเกษตรกรทั้งหมดประกอบอาชีพเกษตรกรรม แรงงานในครัวเรือนภาคการเกษตร เฉลี่ย 3.16 คน เกษตรกรส่วนใหญ่มีสถานะหนี้สินในครัวเรือน โดยเกษตรกรเกินกว่าครึ่งหนึ่งไม่มีเงินออมในครัวเรือน การถือครองที่ดินในครัวเรือนของเกษตรกร พบว่าเกษตรกรถือครองที่ดิน ส.ป.ก. ถือครองที่ดินโดยเฉลี่ย 14.12 ไร่ มีพื้นที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเฉลี่ย 18.74 ไร่ โดยเกษตรกรส่วนใหญ่มีการใช้ประโยชน์ในแปลงที่ดิน ส.ป.ก.เต็มทุกแปลง และเกษตรกรเกินกว่าครึ่งหนึ่งไม่ได้ทำเกษตรยั่งยืน

2. ทักษะของเกษตรกรต่อการทำเกษตรยั่งยืนของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดสุพรรณบุรี ทักษะของเกษตรกรโดยภาพรวมมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นพบว่าเกษตรกรเห็นด้วยอย่างยิ่งใน 4 ประเด็น ดังนี้ การทำเกษตรยั่งยืนทำให้เกษตรกรมีรายได้และมีอาหารบริโภคตลอดทั้งปี การทำเกษตรยั่งยืนเป็นทางรอดของภาคการเกษตรไทย การทำเกษตรยั่งยืนเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับประเทศ และ ระบบเกษตรยั่งยืนเป็นระบบเกษตรที่ก่อให้เกิดความเกื้อกูลกันของเกษตรกรและกลุ่มเกษตรกร และเกษตรกรเห็นด้วย คือ การทำเกษตรยั่งยืนทำให้มีการพึ่งพาปัจจัยภายนอกในการผลิตน้อยลง

2.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำเกษตรยั่งยืนของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดสุพรรณบุรี

2.1.1 ด้านบุคคลที่เกี่ยวกับคุณลักษณะเฉพาะเกษตรกรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำเกษตรยั่งยืนในประเด็นเกี่ยวกับคุณลักษณะเฉพาะดังนี้ 1) กลุ่มที่ไม่ทำเกษตรยั่งยืน เกษตรกรเห็นด้วยกับคุณลักษณะเฉพาะในระดับมาก 3 ประเด็น โดยเรียงลำดับ ดังนี้ มีความขยันอดทนรักการเกษตรและสิ่งแวดล้อมในแปลง มีอุปนิสัยที่ชอบพึ่งพาตนเองมากกว่าผู้อื่น การมีสิทธิในการถือครองที่ดิน เลิกค่านิยมบริโภค อวดอ้อม ไม่ติดอวดบอขมุข และ ใฝ่การเรียนรู้ และศึกษาทดลองความรู้ใหม่ 2) กลุ่มที่ทำเกษตรยั่งยืน เกษตรกรเห็นด้วยกับคุณลักษณะเฉพาะในระดับมากที่สุด 3 ประเด็น โดยเรียงลำดับ ดังนี้ การมีสิทธิในการถือครองที่ดิน มีอุปนิสัยที่ชอบพึ่งพาตนเองมากกว่าผู้อื่น และ มีความขยันอดทนรักการเกษตรและสิ่งแวดล้อมในแปลง และเกษตรกรเห็นด้วยกับคุณลักษณะเฉพาะในระดับมาก 2 ประเด็น คือ เลิกค่านิยมบริโภค อวดอ้อม ไม่ติดอวดบอขมุข และ ใฝ่การเรียนรู้ และ ศึกษาทดลองความรู้ใหม่ 3) ในกลุ่มเกษตรกรทั้งหมด เกษตรกรเห็นด้วยกับคุณลักษณะเฉพาะในระดับมากที่สุด 1 ประเด็น คือ มีความขยันอดทนรักการเกษตรและสิ่งแวดล้อมในแปลง และเห็นด้วยในระดับมาก 4 ประเด็น โดย

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4

The 4th STOU Graduate Research Conference

เรียงลำดับ ดังนี้ การมีสิทธิในการถือครองที่ดิน มีอุปนิสัยที่ชอบพึ่งพาตนเองมากกว่าผู้อื่น เลิกค่านิยมบริโภคอาหารไม่ติดคอบายมุข และใส่ใจการเรียนรู้ และศึกษาทดลองความรู้ใหม่

2.1.2 ด้านบุคคลที่เกี่ยวกับความสามารถในการผลิตของเกษตรกร เกษตรกรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำเกษตรยั่งยืนในประเด็นเกี่ยวกับความสามารถในการผลิตของเกษตรกร ดังนี้ 1) **กลุ่มที่ไม่ทำเกษตรยั่งยืน** เกษตรกรเห็นด้วยกับความสามารถในการผลิตของเกษตรกรในระดับมาก 5 ประเด็น โดยเรียงลำดับ ดังนี้ การตัดสินใจและร่วมกันทำงานในแปลง มีการปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการทำการเกษตร การใช้ทรัพยากรในแปลงอย่างคุ้มค่า มีการอาศัยในแปลงและมีเวลาทำงานในแปลง และ มีแรงงานครอบครัวที่เพียงพอกับการทำงาน 2) **กลุ่มที่ทำเกษตรยั่งยืน** เกษตรกรเห็นด้วยกับความสามารถในการผลิตของเกษตรกรในระดับมาก 5 ประเด็น โดยเรียงลำดับ ดังนี้ การใช้ทรัพยากรในแปลงอย่างคุ้มค่า การตัดสินใจและร่วมกันทำงานในแปลง มีการปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการทำการเกษตร มีการอาศัยในแปลงและมีเวลาทำงานในแปลง และ มีแรงงานครอบครัวที่เพียงพอกับการทำงาน 3) **ในกลุ่มเกษตรกรทั้งหมด** เกษตรกรเห็นด้วยกับความสามารถในการผลิตของเกษตรกรในระดับมาก 5 ประเด็น โดยเรียงลำดับ ดังนี้ การตัดสินใจและร่วมกันทำงานในแปลง การใช้ทรัพยากรในแปลงอย่างคุ้มค่า มีการปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการทำการเกษตร มีการอาศัยในแปลงและมีเวลาทำงานในแปลง และ มีแรงงานครอบครัวที่เพียงพอกับการทำงาน

2.1.3 ด้านบุคคลเกี่ยวกับประสบการณ์ชีวิตของเกษตรกร เกษตรกรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำเกษตรยั่งยืนในประเด็นเกี่ยวกับประสบการณ์ชีวิตของเกษตรกร ดังนี้ 1) **กลุ่มที่ไม่ทำเกษตรยั่งยืน** เกษตรกรเห็นด้วยกับประสบการณ์ชีวิตของเกษตรกรในระดับมากที่สุด 1 ประเด็น คือ ความคุ้นเคยกับการทำเกษตรมาตั้งแต่ยังเด็ก เกษตรกรเห็นด้วยในระดับมาก 1 ประเด็น คือ มีประสบการณ์ชีวิตที่ยากลำบากและดี้นรนของการทำอาชีพอื่น และเกษตรกรเห็นด้วยในระดับปานกลาง 2 ประเด็น โดยเรียงลำดับดังนี้ เกิดความล้มเหลวจากการผลิตเชิงเดี่ยว และประสบปัญหาด้านสุขภาพจากการใช้สารเคมีปราบศัตรูพืช 2) **กลุ่มที่ทำเกษตรยั่งยืน** เกษตรกรเห็นด้วยกับประสบการณ์ชีวิตของเกษตรกรในระดับมากที่สุด 1 ประเด็น คือ ความคุ้นเคยกับการทำเกษตรมาตั้งแต่ยังเด็ก เกษตรกรเห็นด้วยในระดับมาก 1 ประเด็น คือ มีประสบการณ์ชีวิตที่ยากลำบากและดี้นรนของการทำอาชีพอื่น และเกษตรกรเห็นด้วยในระดับปานกลาง 2 ประเด็น โดยเรียงลำดับ ดังนี้ เกิดความล้มเหลวจากการผลิตเชิงเดี่ยว และ ประสบปัญหาด้านสุขภาพจากการใช้สารเคมีปราบศัตรูพืช 3) **ในกลุ่มเกษตรกรทั้งหมด** เกษตรกรเห็นด้วยกับประสบการณ์ชีวิตของเกษตรกรในระดับมากที่สุด 1 ประเด็น คือ ความคุ้นเคยกับการทำเกษตรมาตั้งแต่ยังเด็ก เกษตรกรเห็นด้วยในระดับมาก 1 ประเด็น คือ มีประสบการณ์ชีวิตที่ยากลำบากและดี้นรนของการทำอาชีพอื่น และเกษตรกรเห็นด้วยในระดับปานกลาง 2 ประเด็น โดยเรียงลำดับดังนี้ เกิดความล้มเหลวจากการผลิตเชิงเดี่ยว และ ประสบปัญหาด้านสุขภาพจากการใช้สารเคมีปราบศัตรูพืช

2.2 ด้านสังคม เกษตรกรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำเกษตรยั่งยืนในประเด็นด้านสังคมดังนี้ 1) **กลุ่มที่ไม่ทำเกษตรยั่งยืน** เกษตรกรเห็นด้วยกับประเด็นด้านสังคมในระดับมาก 5 ประเด็น โดยเรียงลำดับ ดังนี้ มีการสร้างความตระหนักในประโยชน์ที่ได้รับจากการพัฒนาเกษตรยั่งยืน มีการแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ในการทำเกษตรในชุมชน มีแบบอย่างเกษตรยั่งยืนในชุมชน มีองค์กรชุมชนที่มีประสบการณ์ทำเกษตรยั่งยืนที่เข้มแข็ง มีผู้นำและมีการรวมกลุ่ม 2) **กลุ่มที่ทำเกษตรยั่งยืน** เกษตรกรเห็นด้วยกับประเด็นด้านสังคมในระดับมาก

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4
The 4th STOU Graduate Research Conference

5 ประเด็น โดยเรียงลำดับ ดังนี้ มีการแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ในการทำเกษตรในชุมชน มีแบบอย่างเกษตรยั่งยืนในชุมชน มีการสร้างความตระหนักในประโยชน์ที่ได้รับจากการพัฒนาเกษตรยั่งยืน มีองค์กรชุมชนที่มีประสิทธิภาพทำเกษตรยั่งยืนที่เข้มแข็ง มีผู้นำและมีการรวมกลุ่ม 3) ในกลุ่มเกษตรกรทั้งหมดเกษตรกรเห็นด้วยกับประเด็นด้านสังคมในระดับมาก 5 ประเด็น โดยเรียงลำดับ ดังนี้ มีการสร้างความตระหนักในประโยชน์ที่ได้รับจากการพัฒนาเกษตรยั่งยืน มีการแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ในการทำเกษตรในชุมชน มีแบบอย่างเกษตรยั่งยืนในชุมชน มีองค์กรชุมชนที่มีประสิทธิภาพทำเกษตรยั่งยืนที่เข้มแข็ง และมีผู้นำและมีการรวมกลุ่ม

2.3 ด้านเศรษฐกิจ เกษตรกรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำเกษตรยั่งยืนในประเด็นด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

1) **กลุ่มที่ไม่ได้ทำเกษตรยั่งยืน** เกษตรกรเห็นด้วยกับประเด็นด้านเศรษฐกิจในระดับมาก 7 ประเด็น โดยเรียงลำดับ ดังนี้ ต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น เช่น น้ำมัน ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ การขาดแคลนเงินทุนหรือเงินทุนค่อนข้างน้อย การมีรายได้ทางการเกษตรที่มั่นคง การประกันราคาสินค้าเกษตร มีแหล่งรับซื้อ หรือตลาดที่แน่นอน การมีหนี้สิน และมีเงินทุนอย่างเพียงพอ และ เกษตรกรเห็นด้วยในระดับปานกลาง 1 ประเด็น คือ มีองค์กรมาตรฐานผลผลิตในการสร้างความน่าเชื่อถือแก่ผลผลิต 2) **กลุ่มที่ทำเกษตรยั่งยืน** เกษตรกรเห็นด้วยกับประเด็นด้านเศรษฐกิจในระดับมาก 7 ประเด็น โดยเรียงลำดับ ดังนี้ ต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น เช่น น้ำมัน ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ การขาดแคลนเงินทุนหรือเงินทุนค่อนข้างน้อย การมีรายได้ทางการเกษตรที่มั่นคง มีองค์กรมาตรฐานผลผลิตในการสร้างความน่าเชื่อถือแก่ผลผลิต มีแหล่งรับซื้อ หรือตลาดที่แน่นอน การมีหนี้สิน และการประกันราคาสินค้าเกษตร และ เกษตรกรเห็นด้วยในระดับปานกลาง 1 ประเด็น คือ มีเงินทุนอย่างเพียงพอ 3) **ในกลุ่มเกษตรกรทั้งหมด** เกษตรกรเห็นด้วยกับประเด็นด้านเศรษฐกิจในระดับมาก 8 ประเด็น โดยเรียงลำดับ ดังนี้ ต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น เช่น น้ำมัน ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ การขาดแคลนเงินทุนหรือเงินทุนค่อนข้างน้อย การมีรายได้ทางการเกษตรที่มั่นคง มีแหล่งรับซื้อ หรือตลาดที่แน่นอน การมีหนี้สิน การประกันราคาสินค้าเกษตร และ มีองค์กรมาตรฐานผลผลิตในการสร้างความน่าเชื่อถือแก่ผลผลิต และ เกษตรกรเห็นด้วยในระดับปานกลาง 1 ประเด็น คือ มีเงินทุนอย่างเพียงพอ

2.4 ด้านนโยบายภาครัฐ เกษตรกรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำเกษตรยั่งยืนในประเด็นด้านนโยบาย

ภาครัฐ ดังนี้ 1) **กลุ่มที่ไม่ได้ทำเกษตรยั่งยืน** เกษตรกรเห็นด้วยกับประเด็นด้านนโยบายภาครัฐในระดับมาก 5 ประเด็น โดยเรียงลำดับ ดังนี้ มีการประชาสัมพันธ์/การชี้แนะแนวทางการทำเกษตรยั่งยืน และเทคโนโลยีใหม่ๆที่เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตร จากหน่วยงานทั้งภาครัฐ/เอกชน มีนโยบายการส่งเสริมเกษตรยั่งยืนระดับจังหวัด มีนโยบายการส่งเสริมเกษตรยั่งยืนระดับท้องถิ่น ภาครัฐมีการเตรียมความพร้อมด้านสาธารณูปโภค เช่น ถนน ไฟฟ้า ระบบชลประทานรองรับในพื้นที่ภาคการเกษตร และ มีนโยบายการส่งเสริมเกษตรยั่งยืนระดับประเทศ 2) **กลุ่มที่ทำเกษตรยั่งยืน** เกษตรกรเห็นด้วยกับประเด็นด้านนโยบายภาครัฐในระดับมาก 2 ประเด็น โดยเรียงลำดับ ดังนี้ มีนโยบายการส่งเสริมเกษตรยั่งยืนระดับจังหวัด มีการประชาสัมพันธ์/การชี้แนะแนวทางการทำเกษตรยั่งยืน และเทคโนโลยีใหม่ๆที่เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตร จากหน่วยงานทั้งภาครัฐ/เอกชน และ เกษตรกรเห็นด้วยในระดับปานกลาง 3 ประเด็น ดังนี้ มีนโยบายการส่งเสริมเกษตรยั่งยืนระดับประเทศ ภาครัฐมีการเตรียมความพร้อมด้านสาธารณูปโภค เช่น ถนน ไฟฟ้า ระบบชลประทานรองรับในพื้นที่ภาคการเกษตร มีนโยบายการส่งเสริมเกษตรยั่งยืนระดับท้องถิ่น 3) **ในกลุ่มเกษตรกรทั้งหมด** เกษตรกรเห็นด้วยกับประเด็นด้านนโยบายภาครัฐ

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4

The 4th STOU Graduate Research Conference

ในระดับมากร ประเด็นโดยเรียงลำดับ ดังนี้ มีการประชาสัมพันธ์/การชี้แนะแนวทางการทำเกษตรยั่งยืน และ เทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตร จากหน่วยงานทั้งภาครัฐ/เอกชน มีนโยบายการส่งเสริมเกษตร ยั่งยืนระดับจังหวัด ภาครัฐมีการเตรียมความพร้อมด้านสาธารณูปโภค เช่น ถนน ไฟฟ้า ระบบชลประทานรองรับ ในพื้นที่ภาคการเกษตร มีนโยบายการส่งเสริมเกษตรยั่งยืนระดับท้องถิ่น และ มีนโยบายการส่งเสริมเกษตร ยั่งยืนระดับประเทศ

2.5 ด้านสิ่งแวดล้อม เกษตรกรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำเกษตรยั่งยืนในประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม ดังนี้ 1) **กลุ่มที่ไม่ได้ทำเกษตรยั่งยืน** เกษตรกรเห็นด้วยกับประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมในระดับมากร 6 ประเด็น โดย เรียงลำดับ ดังนี้ การฟื้นฟูป่าดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ การลดใช้สารเคมี สร้างความหลากหลายทางชีวภาพเกิดขึ้น ในไร่นา การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ การฟื้นฟูปศุภาพแวดล้อมธรรมชาติที่เสื่อมโทรม และมี แหล่งน้ำตามธรรมชาติที่มีคุณภาพดีและมีสัตว์น้ำ 2) **กลุ่มที่ทำเกษตรยั่งยืน** เกษตรกรเห็นด้วยกับประเด็นด้าน สิ่งแวดล้อมในระดับมากร 6 ประเด็น โดยเรียงลำดับ ดังนี้ การฟื้นฟูป่าดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ การอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ สร้างความหลากหลายทางชีวภาพเกิดขึ้นในไร่นา การลดใช้สารเคมี การ ฟื้นฟูปศุภาพแวดล้อมธรรมชาติที่เสื่อมโทรม และมีแหล่งน้ำตามธรรมชาติที่มีคุณภาพดีและมีสัตว์น้ำ 3) **ในกลุ่ม เกษตรกรทั้งหมด** เกษตรกรเห็นด้วยกับประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมในระดับมากร 5 ประเด็น โดยเรียงลำดับ ดังนี้ การ ฟื้นฟูป่าดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ สร้างความหลากหลายทาง ชีวภาพเกิดขึ้นในไร่นา การลดใช้สารเคมี การฟื้นฟูปศุภาพแวดล้อมธรรมชาติที่เสื่อมโทรม และ มีแหล่งน้ำตาม ธรรมชาติที่มีคุณภาพดีและมีสัตว์น้ำ

2.6 ด้านผู้บริโภค เกษตรกรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำเกษตรยั่งยืนในประเด็นด้านผู้บริโภค ดังนี้ 1) **กลุ่มที่ไม่ได้ทำเกษตรยั่งยืน** เกษตรกรเห็นด้วยกับประเด็นด้านผู้บริโภคในระดับมากที่สุด 1 ประเด็น คือ ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับการรักษาสุขภาพ และเกษตรกรเห็นด้วยในระดับมากร 1 ประเด็น คือ ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับ การทำเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 2) **กลุ่มที่ทำเกษตรยั่งยืน** เกษตรกรเห็นด้วยกับประเด็นด้านผู้บริโภคใน ระดับมากร 2 ประเด็น โดยเรียงลำดับ ดังนี้ ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับการรักษาสุขภาพ ผู้บริโภคให้ความสำคัญ กับการทำเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 3) **ในกลุ่มเกษตรกรทั้งหมด** เกษตรกรเห็นด้วยกับประเด็นด้าน ผู้บริโภคในระดับมากที่สุด 1 ประเด็น คือ ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับการรักษาสุขภาพ และเกษตรกรเห็นด้วยใน ระดับมากร 1 ประเด็นคือ ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับการทำเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

3. ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดยโสธรที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตร ยั่งยืน

ปัญหาโดยภาพรวมเกษตรกรมีปัญหาส่วนใหญ่อยู่ในระดับน้อยเมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า เกษตรกรมีปัญหาในระดับปานกลางใน 3 ประเด็น โดยเรียงลำดับ ดังนี้ ขาดแคลนเงินทุนหรือเงินทุนค่อนข้างน้อย มีภาวะหนี้สินและต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น เช่น น้ำมัน ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์

ข้อเสนอแนะของเกษตรกร ในประเด็น ปัญหาการมีภาวะหนี้สิน เกษตรกรส่วนใหญ่มีข้อเสนอแนะ ให้ภาครัฐลดดอกเบี้ยเงินกู้ยืมของ ธ.ก.ส. และสถาบันอื่นๆ สำหรับเกษตรกรที่ทำเกษตรยั่งยืน และ ให้ภาครัฐขยาย เวลาการชำระหนี้เงินกู้ยืมของ ธ.ก.ส. และสถาบันอื่นๆ สำหรับเกษตรกรที่ทำเกษตรยั่งยืน ในประเด็นปัญหาขาด

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4

The 4th STOU Graduate Research Conference

แคลนเงินทุนหรือเงินทุนค่อนข้างน้อย เกษตรกรเกินกว่าครึ่งหนึ่ง เกษตรกรเสนอแนะให้ภาครัฐสนับสนุนเงินทุนเป็นรายบุคคลสำหรับผู้ทำเกษตรยั่งยืน และ ให้ภาครัฐจัดตั้งเงินกองทุนด้านการเกษตรในหมู่บ้าน ชุมชนในการส่งเสริมการทำเกษตรยั่งยืน และในประเด็นปัญหาต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น เช่น น้ำมัน ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ เกษตรกรเสนอแนะให้หน่วยงานภาครัฐให้ความรู้แก่เกษตรกรในการคัดเมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพไว้ใช้ในครัวเรือน และ ให้หน่วยงาน ส.ป.ก. ส่งเสริมการใช้พลังงานทางเลือกทดแทนการใช้พลังงานเชื้อเพลิง เช่น การใช้พลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานลม

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาการทำเกษตรยั่งยืนของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดยโสธร ทั้งสภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดยโสธร ทักษะชีวิตของเกษตรกรต่อการทำเกษตรยั่งยืนของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดยโสธร ความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำเกษตรยั่งยืนของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดยโสธร ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดยโสธรที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรยั่งยืน มีประเด็นที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

1. สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดยโสธร จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดยโสธร มีการถือครองที่ดินโดยเฉลี่ยครัวเรือนละ 14.12 ไร่ ทั้งนี้ขนาดการถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินเฉลี่ยลดลงส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการโอนสิทธิและกระจายสิทธิการใช้ประโยชน์ที่ดินให้แก่บุตรหลานเกษตรกร ซึ่งสอดคล้องกับวีระชัย นาควิบูลย์วงศ์ และคณะ (2554) ที่พบว่าการโอนสิทธิและการกระจายสิทธิการใช้ประโยชน์ที่ดินมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 1.5 ต่อปี จะเห็นได้ว่าเนื้อที่ถือครองที่ดินของเกษตรกรเขตปฏิรูปที่ดินมีแนวโน้มลดลง

2. ทักษะชีวิตของเกษตรกรต่อการทำเกษตรยั่งยืนของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดยโสธรจากการศึกษา พบว่า เกษตรกรกลุ่มที่ไม่ได้ทำเกษตรยั่งยืน และกลุ่มที่ทำเกษตรยั่งยืนมีทัศนคติเห็นด้วยอย่างยิ่งมากที่สุดว่า การทำเกษตรยั่งยืนทำให้เกษตรกรมีรายได้และมีอาหารบริโภคตลอดทั้งปีเนื่องจากการทำเกษตรยั่งยืนเกษตรกรจะต้องมีการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์อย่างผสมผสาน มีความหลากหลายทางชีวภาพ มีการเพาะปลูกหมุนเวียนตามฤดูกาลตลอดทั้งปี เช่น การทำเกษตรผสมผสาน วนเกษตร ซึ่งสอดคล้องกับ วีระชัย นาควิบูลย์วงศ์ และคณะ (2554) ที่พบว่าเกษตรกรที่มีรูปแบบการผลิตตามแนวทางเกษตรยั่งยืนจะมีความเสี่ยงน้อยกว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบเชิงเดี่ยว เกษตรกรมั่นใจว่ารูปแบบการเกษตรที่หลากหลายด้วยกิจกรรมต่างๆ เฉพาะอย่างยิ่งถ้ากิจกรรมเหล่านั้นมีความเกื้อกูล สอดคล้อง สมดุลกันแล้วก็จะยังเป็นการสร้างความมั่นคงให้กับระบบนิเวศเกษตร ซึ่งจะเกื้อหนุนให้เกษตรกรมีความมั่นคงในเรื่องรายได้ และอาหารไปพร้อมกัน

2.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำเกษตรยั่งยืนของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดยโสธร

2.1.1 ด้านบุคคลที่เกี่ยวกับคุณลักษณะเฉพาะ จากการศึกษา พบว่าคุณลักษณะเฉพาะที่เกษตรกรมีความคิดเห็นในภาพรวมระดับมากที่สุด คือมีความขยันอดทนรักการเกษตรและสิ่งแวดล้อมในแปลง เนื่องมาจากการทำเกษตรยั่งยืนเป็นการทำการเกษตรที่ต้องใส่ใจสิ่งแวดล้อม ไม่ใช่ สารเคมี ปุ๋ยเคมี เช่น การทำ

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4

The 4th STOU Graduate Research Conference

เกษตรอินทรีย์ การทำเกษตรธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับนันทิยา หุตานุวัตรและคณะ (2547) ที่พบว่า อุปนิสัยของผู้ที่ทำเกษตรกรรมยั่งยืนจะต้องมีความขยันอดทนรักการเกษตรและสิ่งแวดล้อมในแปลง รองลงมา คือ การมีสิทธิในการถือครองที่ดิน เนื่องจากที่ดินเป็นปัจจัยสำคัญขั้นพื้นฐานที่มีความสำคัญอย่างมากต่อการทำเกษตรยั่งยืนซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนันทิยา หุตานุวัตรและคณะ (2547) ที่พบว่า การมีสิทธิในการถือครองที่ดินเป็นปัจจัยที่เอื้อในการทำเกษตรยั่งยืน สอดคล้องกับวีระชัย นาควิบูลย์วงศ์และคณะ (2554) ที่พบว่า การมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเกษตรกรรมมีแนวโน้มที่จะนำที่ดินมาใช้ประโยชน์เพื่อการผลิตมากขึ้น และสอดคล้องกับฉัตรฤดา ศรีสุขงศ์ (2555) ที่พบว่า ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรตัดสินใจทำเกษตรผสมผสานคือ เกษตรกรมีที่ดินเป็นของตนเอง ซึ่งการมีที่ดินเป็นของตนเองสามารถตัดสินใจที่จะลงทุนหรือจัดการใช้ที่ดินให้เกิดประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด

2.1.2 ด้านบุคคลที่เกี่ยวกับความสามารถในการผลิตของเกษตรกร จากการศึกษาพบว่าความสามารถในการผลิตของเกษตรกรมีความคิดเห็นในภาพรวมระดับมาก คือ เกษตรกรมีการตัดสินใจและร่วมกันทำงานในแปลง เนื่องจากการตัดสินใจของครอบครัวและการร่วมกันทำงานในแปลงเป็นปัจจัยเอื้อในการทำเกษตรยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนันทิยา หุตานุวัตรและคณะ (2547) ที่พบว่า การมีแรงงานครอบครัวที่เพียงพอกับการทำงานเป็นปัจจัยเอื้อต่อการทำเกษตรยั่งยืน ถ้าแรงงานในครอบครัวมีน้อยไม่เพียงพอกับการทำงานในไร่นา เป็นปัจจัยอุปสรรคในการทำเกษตรยั่งยืน

2.1.3 ด้านบุคคลที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ชีวิตของเกษตรกร จากการศึกษาพบว่าประสบการณ์ชีวิตของเกษตรกรที่เกษตรกรมีความคิดเห็นระดับมากที่สุด คือ ความคุ้นเคยกับการทำเกษตรมาตั้งแต่ยังเด็กมีผลต่อการตัดสินใจทำเกษตรยั่งยืน ซึ่งมีความสอดคล้องกับนันทิยา หุตานุวัตรและคณะ (2547) ที่พบว่า ความคุ้นเคยกับการเกษตรมาตั้งแต่เด็กเป็นปัจจัยเอื้อต่อการทำเกษตรยั่งยืน รองลงมา คือ มีประสบการณ์ชีวิตที่ยากลำบากและต้นทุนของการทำอาชีพอื่น ซึ่งสอดคล้องกับนันทิยา หุตานุวัตรและคณะ (2547) ที่พบว่า ประสบการณ์ชีวิตที่มีความยากลำบากและต้นทุนต่อสู้อยู่และประสบการณ์ชีวิตของการทำงานในเมืองหรือต่างถิ่นได้พบความลำบากอีกรูปแบบหนึ่ง

2.2 ด้านสังคม จากการศึกษาพบว่าในภาพรวมของเกษตรกรมีความคิดเห็นระดับมาก เกี่ยวกับมีการสร้างความตระหนักในประโยชน์ที่ได้รับจากการพัฒนาเกษตรยั่งยืน มีการแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ในการทำเกษตรในชุมชน มีแบบอย่างเกษตรยั่งยืนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับนันทิยา หุตานุวัตรและคณะ (2547) ที่พบว่า การมีแบบอย่างเกษตรกรรมยั่งยืนในชุมชนเป็นปัจจัยเอื้อต่อการทำเกษตรกรรมยั่งยืน มีองค์กรชุมชนที่มีประสบการณ์ทำเกษตรยั่งยืนที่เข้มแข็งรองลงมา มีองค์กรชุมชนที่มีประสบการณ์ทำเกษตรยั่งยืนที่เข้มแข็ง ซึ่งสอดคล้องกับ มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน (2547) ที่พบว่า องค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง ซึ่งเกิดจากการที่คนในชุมชนมีองค์ความรู้ที่สั่งสมมานานหลายปีและการมีกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน

2.3 ด้านเศรษฐกิจ จากการศึกษาพบว่าในภาพรวมของเกษตรกรมีความคิดเห็นระดับมาก ในประเด็นการขาดแคลนเงินทุนหรือเงินทุนค่อนข้างน้อย การมีรายได้ทางการเกษตรที่มั่นคง มีแหล่งรับซื้อตลาดที่แน่นอน ต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น เช่น น้ำมัน ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ และการมีหนี้สินมีผลต่อการตัดสินใจทำเกษตรยั่งยืนซึ่งสอดคล้องกับนันทิยา หุตานุวัตรและคณะ (2547) ที่พบว่า การมีหนี้สินเป็นทั้งปัจจัยเอื้อและอุปสรรคต่อการทำ

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4

The 4th STOU Graduate Research Conference

เกษตรยั่งยืนของเกษตรกร กล่าวคือ ความสามารถรับภาระทางการเงินในระยะแรกของการปรับเปลี่ยนมาทำเกษตรยั่งยืนของเกษตรกรเป็นทั้งปัจจัยเอื้อหรืออุปสรรคในการทำเกษตรยั่งยืน

2.4 ด้านนโยบายภาครัฐ จากการศึกษาพบว่าในภาพรวมของเกษตรกรมีความคิดเห็นระดับมากในประเด็น มีนโยบายการส่งเสริมเกษตรยั่งยืนของการพัฒนาระดับจังหวัด มีการประชาสัมพันธ์/การชี้แนะแนวทางการทำเกษตรยั่งยืน และเทคโนโลยีใหม่ๆที่เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตร จากหน่วยงานทั้งภาครัฐ/เอกชน ซึ่งจะมีผลต่อการตัดสินใจทำเกษตรยั่งยืนของเกษตรกร การมีนโยบายส่งเสริมเกษตรยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การมีนโยบายการส่งเสริมเกษตรยั่งยืนระดับประเทศมีผลต่อการตัดสินใจทำเกษตรยั่งยืนซึ่งมีความสอดคล้องกับบันทึกขานวนุวัตรและคณะ (2547) ที่พบว่าปัจจัยการส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน จากภายในและภายนอกชุมชน กระบวนการขับเคลื่อนเกษตรกรรมยั่งยืนของชุมชนเป็นปัจจัยเอื้อให้เกิดการทำเกษตรกรรมยั่งยืนอย่างแพร่หลายในชุมชน การส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งหน่วยงานพัฒนาเอกชน และหน่วยงานภาครัฐทั้งทางตรงและทางอ้อมในการทำเกษตรกรรมยั่งยืนของชุมชนเป็นปัจจัยเอื้อที่สำคัญยิ่ง

2.5 ด้านสิ่งแวดล้อม จากการศึกษาพบว่าในภาพรวมของเกษตรกรมีความคิดเห็นระดับมากในประเด็นต่างๆคือ การฟื้นฟูดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ สร้างความหลากหลายทางชีวภาพเกิดขึ้นในไร่นา การลดใช้สารเคมี การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่เสื่อมโทรม และมีแหล่งน้ำตามธรรมชาติที่มีคุณภาพดีและมีสัตว์น้ำปัจจัยต่างๆเหล่านี้มีผลต่อการทำเกษตรยั่งยืนของเกษตรกร

2.6 ด้านผู้บริโภค จากการศึกษาพบว่าในภาพรวมของเกษตรกรมีความคิดเห็นระดับมากเกี่ยวกับผู้บริโภคให้ความสำคัญกับการรักษาสุขภาพ และการทำเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง การทำเกษตรยั่งยืนของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดยโสธร มีข้อเสนอแนะดังนี้ (1) ส่งเสริมให้เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดยโสธรทำเกษตรยั่งยืน เนื่องจากพบว่าเกษตรกรมีเนื้อที่ถือครองทางการเกษตรน้อยลง การทำเกษตรยั่งยืนจะทำให้เกษตรกรสามารถใช้พื้นที่ที่น้อยลงทำการเกษตรได้ตลอดปี เช่นการทำเกษตรผสมผสาน การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด (2) ส่งเสริมให้เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดยโสธรทำเกษตรยั่งยืน เนื่องจากเกษตรกรเห็นว่าในการทำเกษตรยั่งยืนทำให้เกษตรกรมีรายได้และมีอาหารบริโภคตลอดทั้งปีนั้นแสดงให้เห็นได้ว่าเกษตรกรเห็นความสำคัญและจำเป็นของระบบเกษตรยั่งยืน ที่จะช่วยให้เกษตรกรเกิดรายได้ และมีอาหารบริโภคในครัวเรือนตลอดทั้งปีได้ (3) การส่งเสริมการทำเกษตรยั่งยืนควรส่งเสริมเป็นระบบครอบคลุม เริ่มปลูกฝังให้เห็นความสำคัญของเกษตรยั่งยืนตั้งแต่เด็กผ่านการทำงานร่วมกับครอบครัว และการส่งเสริมการทำเกษตรยั่งยืนและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในโรงเรียนเพื่อให้เป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะเหมาะสมในการทำเกษตรยั่งยืน นอกจากนี้ควรมีการส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกร โดยการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ สร้างโอกาสเข้าถึงแหล่งทุนและจัดหาเงินทุนให้กับเกษตรกรที่ทำเกษตรยั่งยืน รวมถึงณรงค์ให้บุคคลทั่วไปเห็นความสำคัญและประโยชน์จากการบริโภคผลผลิตที่มาจากการทำเกษตรยั่งยืน (4) ภาครัฐควรสนับสนุนเงินทุนเป็นรายบุคคลสำหรับผู้ทำเกษตรยั่งยืน และจัดตั้งเงินกองทุนด้านการเกษตรในหมู่บ้าน ชุมชนในการส่งเสริมการทำเกษตรยั่งยืน ภาครัฐให้ความรู้

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4
The 4th STOU Graduate Research Conference

แก่เกษตรกรในการคัดเมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพไว้ใช้ในครัวเรือน และส่งเสริมการใช้พลังงานทางเลือกทดแทนการใช้พลังเชื้อเพลิง เช่น การใช้พลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานลม

เอกสารอ้างอิง

- ณัฐกฤตา ศรีสุขงค์ (2555) “การทำเกษตรผสมผสานของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี”
วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาส่งเสริม
การเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- นันทิยา หุตานุวัตร และ ณรงค์หุตานุวัตร (2547) “เกษตรกรรมยั่งยืน: กระบวนทัศน์ กระบวนการ และตัวชี้วัด”
นนทบุรี หจก.หลักไท ช่างพิมพ์
- “พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2519 และ (ฉบับที่ 3)
พ.ศ.2532 สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (2546) กรุงเทพมหานคร
- มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน (2547) “โครงการนำร่องการศึกษาวิจัยลักษณะศักยภาพของระบบ เกษตรกรรมยั่งยืน
(ภูมิภาคเชียงใหม่-ลำพูน) นนทบุรี พิมพ์ดี จำกัด
- วีระชัย นาควินูลย์วงศ์ อาภาพรรณ พัฒนพันธุ์ และอาทิตย์ยา พองพรหม (2554) “การใช้ประโยชน์ ในที่ดินเพื่อ
เกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ : ศึกษากรณีขนาดการถือครองที่ดินไม่เกิน 10 ไร่ต่อ
ครัวเรือน” กรุงเทพมหานคร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)
- วีระชัย นาควินูลย์ และ อาทิตย์ยา พองพรหม (2554) “พัฒนาการจัดการทรัพยากรที่ดินในประเทศไทย จากพอ
ปกครองลูกถึงยุคประชาธิปไตย (พ.ศ. 1792-2551)” บรรณาธิการ สำนักงานการ ปฏิรูปที่ดินเพื่อ
เกษตรกรรม เอกสารวิชาการฉบับที่ 122 หน้า 47-48 กรุงเทพมหานคร
- Yamane, Taro.(1967). Statistics:An introductory analysis.New York: Harper and Row.